

**TRƯỜNG ĐẠI HỌC VĂN HÓA HÀ NỘI
KHOA DI SẢN VĂN HÓA**

ĐỖ PHƯƠNG THẢO

**TÌM HIỂU LỄ HỘI ĐÌNH HÙNG LÔ
(XÃ HÙNG LÔ, THÀNH PHỐ VIỆT TRÌ, TỈNH PHÚ THỌ)**

**KHÓA LUẬN TỐT NGHIỆP
NGÀNH BẢO TÀNG HỌC
Mã số: 52 32 03 05**

Người hướng dẫn khoa học: TS. NGUYỄN SĨ TOÀN

HÀ NỘI - 2014

MỤC LỤC

MỤC LỤC	1
DANH MỤC BẢNG CHỮ VIẾT TẮT.....	5
LỜI CẢM ƠN.....	6
MỞ ĐẦU	7
1. Lý do chọn đề tài.....	7
2. Mục đích và nhiệm vụ nghiên cứu.....	9
2.1. Mục đích nghiên cứu	9
2.2. Nhiệm vụ nghiên cứu	9
3. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu	9
4. Phương pháp nghiên cứu	10
5. Bố cục khóa luận.....	10
Chương 1	11
TỔNG QUAN VỀ KHÔNG GIAN VĂN HÓA LÀNG HÙNG LÔ..	11
1.1. KHÁI QUÁT VỀ LÀNG HÙNG LÔ	11
1.1.1. Vị trí địa lý và điều kiện tự nhiên.....	11
1.1.2. Lịch sử hình thành làng	12
1.1.3. Đặc điểm dân cư.....	15
1.1.4. Điều kiện kinh tế	16
1.1.5. Truyền thống lịch sử, văn hóa	18
1.2. MỘT SỐ QUAN NIỆM VỀ LỄ HỘI	25
1.2.1. Quan niệm về lễ hội.....	25

1.2.2. Lễ hội đình làng Hùng Lô.....	27
Chương 2	29
LỄ HỘI ĐÌNH LÀNG HÙNG LÔ VÀ XU HƯỚNG BIẾN ĐỔI	29
2.1. KHÔNG GIAN DIỄN RA LỄ HỘI	29
2.2. NHÂN VẬT ĐƯỢC PHỤNG THỜ TRONG LỄ HỘI.....	37
2.3. DIỄN TRÌNH LỄ HỘI	40
2.3.1. Thời gian và lịch lễ hội	41
2.3.2. Công việc chuẩn bị	42
2.3.3. Các nghi thức nghi lễ.....	46
2.3.4. Các trò chơi dân gian và diễn xướng nghệ thuật.....	52
2.4. SỰ BIẾN ĐỔI CỦA LỄ HỘI ĐÌNH HÙNG LÔ HIỆN NAY	57
Chương 3	61
GIẢI PHÁP BẢO TỒN LỄ HỘI ĐÌNH LÀNG HÙNG LÔ.....	61
TRONG ĐỜI SỐNG HIỆN NAY	61
3.1. THỰC TRẠNG VÀ GIẢI PHÁP BẢO TỒN, PHÁT HUY GIÁ TRỊ LỄ HỘI ĐÌNH HÙNG LÔ	61
3.1.1. Thực trạng lễ hội	61
3.1.2. Một số giải pháp bảo tồn phát huy giá trị lễ hội đình Hùng Lô... 65	65
3.2. VAI TRÒ CỦA LỄ HỘI ĐÌNH LÀNG HÙNG LÔ TRONG ĐỜI SỐNG CỘNG ĐỒNG CƯ DÂN	71
3.3. GIÁ TRỊ TIÊU BIỂU CỦA LỄ HỘI ĐÌNH LÀNG HÙNG LÔ TRONG ĐỜI SỐNG CỘNG ĐỒNG	76
3.3.1. Giá trị cố kết cộng đồng	77
3.3.2. Giá trị hướng về cội nguồn dân tộc	79

3.3.3. Giá trị cân bằng đời sống tâm linh	80
3.3.4. Giá trị sáng tạo và hưởng thụ văn hóa	80
3.3.5. Giá trị bảo tồn, làm giàu và phát huy bản sắc văn hóa dân tộc	81
KẾT LUẬN.....	83
DANH MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO	85
PHỤ LỤC	

LỜI CẢM ƠN

Sau một thời gian nghiên cứu và làm việc nghiêm túc, được sự giúp đỡ, chỉ bảo tận tình của các thầy cô giáo trong khoa Di sản văn hóa, em đã hoàn thiện bài khóa luận này.

Lời đầu tiên, em xin bày tỏ lòng biết ơn tới các thầy giáo, cô giáo đã tận tình giảng dạy, động viên và giúp đỡ em hoàn thiện bài khóa luận này.

Đặc biệt, em xin gửi lời cảm ơn chân thành và sâu sắc nhất tới TS Nguyễn Sỹ Toàn - Người đã trực tiếp hướng dẫn khoa học, giúp đỡ và chỉ bảo cho em từ khi xác định đề tài, xây dựng đề cương cho tới khi hoàn thiện bài khóa luận.

Qua đây, em cũng xin chân thành cảm ơn các cụ cao niên trong làng đã cung cấp tư liệu và tạo điều kiện thuận lợi để em tiếp cận, khảo sát lễ hội và di tích đình làng Hùng Lô.

Xin chân thành cảm ơn gia đình, bạn bè đã động viên, giúp đỡ em hoàn thiện bài khóa luận này.

Là một sinh viên năm thứ tư, chưa có thời gian được tiếp xúc nhiều với thực tế, kiến thức còn hạn chế, do vậy khóa luận khó tránh khỏi những thiếu sót. Em kính mong nhận được sự đóng góp, chỉ bảo kiến thức của các thầy cô giáo và bạn bè để bản khóa luận này được hoàn thiện hơn nữa.

Một lần nữa em xin trân trọng cảm ơn !

Hà Nội, ngày 31 tháng 5 năm 2014

Tác giả khóa luận

Đỗ Phương Thảo

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

Lễ hội - Một hình thức sinh hoạt văn hóa cộng đồng lâu đời, phổ biến đã đi sâu vào tiềm thức của mỗi người dân Việt Nam; trở thành một hoạt động thiết yếu trong đời sống tinh thần của cư dân Việt. Thời điểm lễ hội là lúc con người ta được hòa mình vào không khí huyền ảo, linh thiêng cùng cả cộng đồng, tạm gác lại những lo toan của đời sống thường nhật để thỏa sức chìm vào thế giới tâm linh tín ngưỡng với các trò diễn dân gian, các nghi lễ, tục hèm... độc đáo đa dạng.

Lễ hội gắn bó với mỗi bước đi của lịch sử dân tộc, lịch sử của mỗi vùng đất, lịch sử của mỗi cộng đồng dân cư. Thông qua lễ hội, chúng ta có thể tìm hiểu lịch sử và giá trị văn hóa của vùng đất, cộng đồng người sinh sống trên vùng đất ấy; nó thể hiện sắc thái văn hóa riêng của mỗi vùng đất, phản ánh tinh thần đoàn kết của cộng đồng, đề cao truyền thống gia đình, dòng họ và cả những người có công trong việc sáng lập, bảo vệ và phát triển quê hương đất nước.

Hội làng là một bộ phận quan trọng trong hệ thống lễ hội bởi người dân Việt chủ yếu sống ở các vùng nông thôn với công việc chủ yếu là về nông nghiệp. Hội làng đã gắn bó với người dân thôn quê qua nhiều thế kỷ, nó phản ánh những quan điểm, tư tưởng thẩm mỹ về thế giới quan, nhân sinh quan của cá nhân và cộng đồng. Nó có sức hút mạnh mẽ không chỉ bởi không khí vui vẻ, rộn ràng, háo hức mỗi khi làng vào hội mà còn bởi nó được gắn liền với phong tục, luật tục của làng xã và mang tín ngưỡng đặc trưng của mỗi địa phương.

Với vị trí là trung tâm sinh tụ của người Việt cổ - Nơi ra đời của nhà nước Văn Lang và kinh đô Văn Lang - Kinh đô đầu tiên của nước Việt Nam; Phú Thọ là vùng có vị trí địa lý đặc biệt và còn tồn tại nhiều di chỉ văn hoá từ thời đại Hùng Vương dựng nước. Lễ hội làng xã ở Phú Thọ mang những dạng

thức phổ biến của lễ hội người Việt nói chung đồng thời cũng có những biểu hiện riêng của địa phương mang tính đặc thù mà không nơi nào có được. Những nghi lễ, tín ngưỡng cổ xưa nhất của dân tộc đã được bảo lưu qua các tục hèm như rước tiếng hú, tục thờ đá, thờ và rước sinh thực khí, gọi vía lúa... Điều đáng nói là, những nghi lễ, tín ngưỡng đó lại được đan xen, hòa quyện vào các lễ hội thời Hùng Vương và đôi khi liên quan đến cả những lễ hội từ thời Bắc thuộc, phong kiến. Có thể nói, Phú Thọ là mảnh đất uơm mầm, phát tích văn hóa làng với biểu hiện tập trung là truyền thuyết và lễ hội. Nói như nhà nghiên cứu văn hóa Phú Thọ Nguyễn Khắc Xương: “Đến với Phú Thọ người ta có thể tìm ra những lời giải đáp của quá khứ về văn hóa dân tộc đi từ cội nguồn, có thể xói lên nhiều tầng văn hóa chồng phủ lên nhau, trong đó có cả tầng nền móng là cơ sở đi từ văn hóa Văn Lang đi đến văn hóa Đại Việt”.

Trong những năm gần đây, Việt Nam trong quá trình công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước; nhịp sống hiện đại sẽ làm xã hội thay đổi; từ đó tư tưởng truyền thống của con người cũng ít nhiều bị ảnh hưởng; các lễ hội truyền thống đang có nguy cơ ngày càng mai một hoặc biến tướng thì việc tìm hiểu, nghiên cứu các lễ hội truyền thống ngày càng có ý nghĩa thiết thực. Hơn nữa, các lễ hội truyền thống là sự tích hợp văn hóa của nhiều thời đại nên việc giải mã các lớp văn hóa được bảo lưu trong lễ hội là điều cần thiết bởi các mã văn hóa đó phản ánh thời đại mà các lễ hội đó được sản sinh. Xuất phát từ ý nghĩa trên, để giữ gìn và phát huy những lễ hội truyền thống trên vùng đất chứa đựng nhiều dấu tích huyền thoại, truyền thuyết và các giá trị văn hóa đặc sắc trên vùng đất Tổ, em xin chọn đề tài: “*Tìm hiểu lễ hội đình Hùng Lô (Xã Hùng Lô, thành phố Việt Trì, tỉnh Phú Thọ)*” làm đề tài nghiên cứu khóa luận tốt nghiệp, ngành Bảo tàng học tại khoa Di sản văn hóa, Trường Đại học Văn hóa Hà Nội.

2. Mục đích và nhiệm vụ nghiên cứu

2.1. Mục đích nghiên cứu

Nghiên cứu về lễ hội đình làng Hùng Lô trong không gian văn hóa của làng Hùng Lô xưa và nay. Trên cơ sở đó đề xuất một số giải pháp bảo tồn và phát huy giá trị của lễ hội này trong giai đoạn hiện nay.

2.2. Nhiệm vụ nghiên cứu

- Nghiên cứu tổng quan về vùng đất, con người Hùng Lô; từ đó làm cơ sở cho việc nghiên cứu lễ hội truyền thống của làng.
- Tìm hiểu nguồn gốc, thời gian và diễn trình lễ hội, khảo sát các trò diễn dân gian trong hội làng để thấy được nét riêng biệt của hội đình Hùng Lô.
- Nghiên cứu về những giá trị của hội làng Hùng Lô, những điểm tích cực và hạn chế, từ đó đưa ra phương pháp bảo tồn và phát huy giá trị hội làng và hệ thống trò diễn trong hội làng.

3. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu

3.1. Đối tượng nghiên cứu

Đối tượng của khóa luận là “Lễ hội đình làng Hùng Lô, xã Hùng Lô, thành phố Việt Trì, tỉnh Phú Thọ”.

3.2. Phạm vi nghiên cứu

+ *Về không gian*, tập trung ở xã Hùng Lô, thành phố Việt Trì, tỉnh Phú Thọ. Trong điều kiện cần thiết sẽ mở rộng nghiên cứu khảo sát các vùng xung quanh nhằm tìm hiểu, so sánh, tìm ra các nét chung và riêng với hội làng Hùng Lô.

+ *Về thời gian*, chủ yếu tập trung nghiên cứu lễ hội đình Hùng Lô diễn ra hiện nay, trong điều kiện cần thiết sẽ sử dụng phương pháp hồi cố để so sánh sự biến đổi của lễ hội xưa và nay.

4. Phương pháp nghiên cứu

- Phương pháp nghiên cứu tư liệu: phân tích, tổng hợp, so sánh...
- Phương pháp nghiên cứu liên ngành: Văn hóa dân gian, bảo tàng học, sử học, dân tộc học, mỹ thuật học...
- Phương pháp khảo sát điền dã: quan sát, phỏng vấn, tham dự, ghi hình, mô tả...

5. Bố cục khóa luận

Ngoài phần Mở đầu, Kết luận, Danh mục tài liệu tham khảo, Phụ lục, nội dung bài khóa luận gồm có 03 chương:

Chương 1: Tổng quan về không gian văn hóa làng Hùng Lô

Chương 2: Lễ hội đình làng Hùng Lô và xu hướng biến đổi hiện nay

Chương 3: Giải pháp bảo tồn lễ hội đình làng Hùng Lô trong giai đoạn hiện nay

DANH MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Toan Ánh (1996), *Nếp cũ hội hè đình đám*, tái bản, Nxb Tổng hợp Thành phố Hồ Chí Minh.
2. Toan Ánh (2005), *Nếp cũ tín ngưỡng Việt Nam*, Nxb trẻ, Thành phố Hồ Chí Minh.
3. Nguyễn Chí Bền (trưởng ban tuyển chọn) (2000), *Kho tàng lễ hội cổ truyền Việt Nam*, Nxb VHDT và Tạp chí VHNT, Hà Nội.
4. Nguyễn Chí Bền, Trần Lâm Biền, Bùi Khởi Giang (2000), *Kho tàng lễ hội cổ truyền Việt Nam*, Nxb VHDT, Hà Nội.
5. Nguyễn Chí Bền (2011), “Đặc điểm của tín ngưỡng thờ cúng Hùng Vương ở Phú Thọ”, *Tạp chí DSVH*, (35), tháng 2, tr.35-41.
6. Vũ Kim Biên (1999), *Văn hiến làng xã vùng đất Tổ*, Sở Văn hóa – Thông tin – Thể thao Phú Thọ.
7. Bộ Văn hóa, Thể Thao và Du lịch (Cục Văn hóa cơ sở) (2008), *Thống kê Lễ hội Việt Nam*, tập 1, Hà Nội.
8. Bộ Văn hóa, Thể thao và Du lịch - Cục Văn hóa cơ sở (2008), *Thống kê lễ hội Việt Nam*, tập 2, Nxb Hà Nội, Hà Nội.
9. Cục Di sản Văn hóa - Bộ VH, TT & DL (2008), *Một con đường tiếp cận di sản văn hóa*, tập 1, 2, 3,4, Nxb VHTT, Hà Nội.
10. Phạm Xuân Độ (1940), *Phú Thọ tỉnh địa chí*, Nxb Nam Kỳ, Sài Gòn.
11. Trịnh Thị Minh Đức – Nguyễn Đăng Duy (1992), *Bảo tồn di tích lịch sử văn hóa*, Nxb VHTT, Hà Nội.
12. Trịnh Thị Minh Đức, Phạm Thu Hương (2007), *Bảo tồn di tích lịch sử văn hóa*, Nxb ĐHQG, Hà Nội.
13. Phan Khanh (1995), *Cuộc sống hiện đại và văn hóa cội nguồn*, Nxb Văn hóa thông tin, Hà Nội.

14. Vũ Ngọc Khánh (1994), *Tín ngưỡng làng xã*, Nxb VHDT, Hà Nội.
15. Vũ Ngọc Khánh (1998), “Vua Hùng trong đời sống tâm linh người Việt”,
Tạp chí VHNT Phú Thọ, (3), tr.17-19.
16. Thu Linh, Đặng Văn Lung (1984), *Lễ hội truyền thống và hiện đại*, Nxb VHTT, Hà Nội.
17. *Luật Di sản văn hoá năm 2001 được sửa đổi, bổ sung năm 2009*, Nxb CTQG, Hà Nội.
18. Hoàng Lương (2002), *Lễ hội truyền thống của các dân tộc Việt Nam, khu vực phía Bắc*, Nxb ĐHQG HN, Hà Nội.
19. Hoàng Nghi (2006), *Người làng Xóm qua một số truyện ngắn*, Văn bản lưu hành nội bộ, bản đánh máy, khổ A4, 104tr.
20. Hoàng Nghi (2006), *Thơ ca hò về làng Xóm*, Văn bản lưu hành nội bộ, bản đánh máy, khổ A4, 134tr.
21. Hoàng Nghi (2007), *Vài nét về làng An Lão trong lịch sử*, Văn bản lưu hành nội bộ, bản đánh máy, khổ A4, 56tr.
22. Hoàng Nghi (2008), *Bước chân người lính*, Văn bản lưu hành nội bộ, bản đánh máy, khổ A4, 138tr.
23. Sở Văn hóa thông tin Vĩnh Phú (1973), *Địa chí Vĩnh Phú*, Nxb VHDT, Hà Nội.
24. Sở Văn hóa thông tin Vĩnh Phú (1986), *Địa chí văn hóa dân gian vùng đất Tổ*.
25. Sở Văn hóa-Thông tin và Thể thao Phú Thọ (1998), *Di tích và Danh thắng vùng Đất Tổ*, Phú Thọ.
26. Sở Văn hóa Thông tin Phú Thọ-Hội Văn nghệ dân gian Phú Thọ (2006), *Lễ hội truyền thống vùng Đất Tổ*, Phú Thọ.
27. Sở Văn hóa, Thông tin và Thể thao Phú Thọ-Hội Văn nghệ dân gian Phú Thọ (2000), *Văn nghệ dân gian Đất Tổ*, Phú Thọ.

28. Hà Văn Tấn – Nguyễn Văn Cự (1998), *Đình Việt Nam*, Nxb thành phố Hồ Chí Minh.
29. Hà Văn Tấn, “*Bảo vệ di tích lịch sử văn hóa trong bối cảnh công nghiệp hóa – hiện đại hóa*”, *Tạp chí Xưa và Nay*, (7), tr.53.
30. Tô Ngọc Thanh (2013), *Lễ hội là cách nói duy lý dễ gây hiểu nhầm*, đăng trên báo Lao động ngày 18/8/2013.
31. Trần Ngọc Thêm (1997), *Tìm về bản sắc văn hóa Việt Nam*, Nxb Thành phố Hồ Chí Minh.
32. Ngô Đức Thịnh (2001), *Về tín ngưỡng và lễ hội cổ truyền*, Nxb VHNT, Hà Nội.
33. Trương Thìn (Chủ biên) (1990), *Hội hè Việt Nam*, Nxb Văn hóa Dân tộc, Hà Nội.
34. Đặng Hoài Thu (2012), “*Một số trò diễn mang dấu ấn thời đại Hùng Vương*”, *Tạp chí VHNT*, (4), tr.45-49.
35. Nguyễn Kim Trân (1991), “*Văn hóa vùng đất Tổ với cuộc sống hôm nay*”, *Tạp chí nghiên cứu VHNT*, (6), tr.3-5.
36. Nguyễn Anh Tuấn (2010), “*Lịch sử hát Xoan*”. *Tạp chí VH,TT&DL Phú Thọ*, số 2/2010, tr.42-43.
37. UBND – UBMTTQ – Hội người cao tuổi xã Hùng Lô (2011), *Di tích lịch sử văn hóa quần thể đình làng Xóm xã Hùng Lô*, Văn bản lưu hành nội bộ, bản đánh máy, khổ A5, 127tr.
38. Lê Trung Vũ (Chủ biên) (1992), *Lễ hội cổ truyền*, Nxb KHXH, Hà Nội.
39. Trần Quốc Vượng (2001), “*Phú Thọ, vị thế địa chính trị và bản sắc địa văn hoá*”, *Tổng tập Văn nghệ dân gian Đất Tổ*, tập 2, Sở VH,TT&TT Phú Thọ-Hội VNDG Phú Thọ xuất bản, tr.14-32.
40. Nguyễn Khắc Xương (1976), “*Về một số diễn xướng hội làng ở chân núi Hùng*”, *Tạp chí Dân tộc học*, (3), tr.109-116.